

ชื่อวิทยานิพนธ์ : การศึกษาเปรียบเทียบแนวคิดเรื่องจิตประภัสสรในพุทธปรัชญาเถรวาท
กับแนวคิดจิตเดิมแท้ของนิกายเซน

ผู้วิจัย : นางสาวอรรณี ฉัตรโชติธรรม

ปริญญา : พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (ปรัชญา)

คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์

: พระมหาสมบุรณ์ วุฑฒิกโร, ดร. ป.ธ.๗, พธ.บ., ศศ.ม.,

พธ.ด. (พระพุทธศาสนา)

: พระมหาบุญเลิศ ธรรมทสสี ป.ธ.๘, พธ.บ., พธ.ม.(ธรรมนิเทศ)

: รศ.ดร. สุมาลี มหณรงค์ชัย บธ.บ., อ.ม., Ph.D.

วันสำเร็จการศึกษา : ๓๐ กันยายน ๒๕๕๕

บทคัดย่อ

วิทยานิพนธ์เรื่องนี้ มีวัตถุประสงค์การวิจัย ๓ ประการ คือ (๑) เพื่อศึกษาแนวคิดเรื่องจิตประภัสสรของพุทธปรัชญาเถรวาท (๒) เพื่อศึกษาแนวคิดเรื่องจิตเดิมแท้ของนิกายเซน (๓) เพื่อศึกษาเปรียบเทียบแนวคิดเรื่องจิตประภัสสรของพุทธปรัชญาเถรวาทกับแนวคิดเรื่องจิตเดิมแท้ของนิกายเซน

จากการศึกษาพบว่า

จิตประภัสสรของพุทธปรัชญาเถรวาท หมายถึงจิตที่ผุดผ่อง หรือมีรัศมีอันสว่างออกมา เปรียบเหมือนน้ำใสสะอาดบริสุทธิ์ เปรียบเหมือนแสงไฟส่องสว่างโลกนี้ เป็นจิตที่ยังปกติ ชื่อภวังคจิต แต่เมื่อจิตทำงานจะถูกอุปกิเลสที่จรเข้ามาทำให้เศร้าหมอง หากมีการฝึกอบรมจิตด้วยสติปัญญา ๔ จิตประภัสสรก็จะเป็นจิตหลุดพ้นจากอุปกิเลสด้วยอำนาจกุศลจิตที่เป็นญาณสัมปยุต และกลายเป็นจิตของพระอรหันต์

จิตเดิมแท้ของนิกายเซน เป็นจิตที่มีความบริสุทธิ์และเปล่งประกายโดยธรรมชาติ มีหน่ออ่อนแห่งความเป็นตถาคต และมีความงดงามโดยธรรมชาติ แต่เศร้าหมองเพราะมนัสคิดปรุงแต่งสร้างกรรมอันวิจิตรพิสดารต่างๆ ภายใต้การครอบงำของอุปกิเลส จากนั้นผลแห่งกรรมอันวิจิตร วาสนาอุปนิสัยความเคยชินต่างๆ ก็ถูกเก็บสะสมไว้ในจิต (อาลัยวิญญาณ) ส่วนจิตเดิมแท้ในนิกายเซนจริงๆ เป็นธรรมชาติที่บริสุทธิ์ สะอาด สว่างโดยตัวของจิตเอง หรือธรรมชาติแห่งความเป็นพุทธะเป็นสิ่งที่สากลมีอยู่แล้วในชีวิตของคนทุกคน เป็นธรรมชาติเดิมแท้ของสรรพสัตว์ทั้งหลาย แต่เศร้าหมองเพราะถูกกิเลสบดบังธรรมชาติแห่งความเป็นพุทธะไว้ เช่น อวิชชา เป็นต้น และก่อให้เกิดตัวตน หรือความยึดติด แต่สิ่งเหล่านั้นล้วนเป็นมายาภาพซึ่งสะท้อนออกมาจากจิต การจะเข้าถึงความบริสุทธิ์แห่งจิต

หรือสัจภาวะ คือจิตเดิมแท้ที่มีความจริงอันสูงสุดเพียงหนึ่งเดียวนั้นได้ ด้วยการบำเพ็ญแบบตระหนักรู้จิตอย่างสมบูรณ์ โดยการรู้แจ้งคือการเปิดเผยธรรมชาติภายในคือจิตนั่นเอง จึงจะพบกับจิตว่างหรือจิตหลุดพ้น หรือจิตคือพุทธะ ที่เรียกว่า ชะโตะริ

การเปรียบเทียบ มีทั้งความเหมือนและความต่าง คือพุทธปรัชญาเถรวาทได้รับแนวคิดจากพุทธศาสนายุคแรกคือ จิตผุดผ่อง (ประภัสสร) ได้แก่ภวังคจิต และนิกายเซนได้รับแนวคิดจากนิกายโยคจาร ได้แก่อาลยวิญญาน ภวังคจิตกับอาลยวิญญานทำหน้าที่เหมือนกันคือ เก็บสะสมประสบการณ์ และก่อสร้างพฤติกรรมต่างๆ

ส่วนความต่างเกิดขึ้นในยุคที่เป็นนิกายเซน ซึ่งมีการศึกษาคัมภีร์ที่มีเนื้อหาแบบเซน ได้แก่ จิตเดิมแท้ที่มีความบริสุทธิ์เป็นเนื้อแท้ มีอยู่แน่นอนเพียงหนึ่งเดียว เป็นธรรมชาติแห่งความเป็นพุทธะที่เป็นสิ่งสากล มีอยู่แล้วในชีวิตของคนทุกคน อริชาเป็นสิ่งที่บดบังจิตเดิมแท้ไว้ จึงก่อให้เกิดตัวตนและความยึดติด แบ่งแยกตัวเรากับสิ่งภายนอกให้ออกจากกัน เมื่อความคิดปรุงแต่งถูกขจัดออกไป ตัวตนและความยึดติดทั้งหลายก็สูญสิ้น ไม่มีสิ่งที่เป็นของตรงกันข้าม เช่น ตัวเรากับสิ่งภายนอก ดีกับชั่ว หญิงกับชาย ทุกข์กับสุข ฯลฯ ทุกสิ่งทุกอย่างเป็นเอกภาพเดียวกับธรรมชาติ และทั้งหมดเป็นเรื่องของการตื่นขึ้นโดยตรง หรือการตรัสรู้โดยฉับพลัน อีกนัยหนึ่ง นิกายเซนถือว่าสรรพสัตว์มีธาตุแห่งพุทธะ หรือธาตุรู้ที่อยู่ในจิตเหมือนกันหมด พระอรหันต์กับปุถุชนไม่มีความแตกต่างกันเลยในแง่ของธาตุแห่งพุทธะ ที่ต่างกันคือพระอรหันต์สามารถจัดกิเลสที่ห่อหุ้มธาตุแห่งพุทธะออกไปได้ ส่วนปุถุชนยังไม่สามารถจัดออกไปได้ อุปมาเหมือนคนสองคนมีกระจกคนละบาน กระจกของคนหนึ่งใสสะอาดสามารถสะท้อนภาพได้อย่างชัดเจน เพราะได้รับการเช็ดถูอยู่ทุกวัน ส่วนกระจกของอีกคนเต็มไปด้วยคราบฝุ่นธุลีจนไม่สามารถสะท้อนภาพอะไรได้ เพราะไม่ได้รับการเช็ดถูเลย เนื้อแท้ของกระจกที่คนทั้งสองมีไม่ได้แตกต่างกันเลย

แต่พุทธปรัชญาเถรวาทมองว่า จิตประภัสสรคือภวังคจิต ถึงแม้จะมีความบริสุทธิ์โดยธรรมชาติจริง แต่พอถูกกิเลสที่จรรเข้ามาก็เศร้าหมองไปในช่วงเวลาที่จิตรับอารมณ์ (ขวนวิถิ) เหมือนมารดาบิดาและอุปัชฌาย์อาจารย์ผู้สมบูรณ์ด้วยอาจารย์ แต่กลับมาได้ความเสียชื่อเสียง เพราะบุตรและสัทธิวิหาริกอันเหลวสีก ดังนั้น เมื่อจิตเศร้าหมองจึงต้องฝึกอบรมจิตด้วยสติปัฏฐาน ๔ จิตประภัสสรก็จะเป็นจิตหลุดพ้นจากอุปกิเลสด้วยอำนาจกุศลจิตที่เป็นญาณสัมปยุต และพัฒนาไปเป็นจิตของพระอริยะต่อไป

Thesis Title : A Comparative Study of the Concept of the Pure Mind in Theravāda Buddhist Philosophy and the Concept of the Essence of Mind in Zen Buddhism.

Researcher : Ms. Oranee Chatchotitham

Degree : Master of Arts (Philosophy)

Thesis Supervisory Committee

: Phramahā Somboon Vutthikaro

Pali VII, B.A., M.A., Ph.D. (Buddhist Studies)

: Phramahā Boonlert Dhammadassī

Pali VIII, B.A., M.A. (Dhamma Communication)

: Assoc. Prof. Dr. Sumalee Mahanarongchai B.B.A., M.A., Ph.D.

Date of Graduation : 30th September, 2012

ABSTRACT

This thesis is of three objectives, namely, 1) to study the concept of pure mind in Theravada Buddhist Philosophy, 2) to study the essence of mind in Zen Buddhism, and to study the comparison of the concept of pure mind in Theravada Buddhist Philosophy and the essence of mind in Zen Buddhism.

From the study, it is found that :-

The pure mind in Theravada Buddhist Philosophy is virgin or is brighten. The mind always is bright and clean as the pure water. It is as the light. The common mind is the sub-consciousness. When the mind is working, it is covered by mental defilements. If the mind is trained by the four foundations of Mindfulness, the pure mind will be free from the mental defilements. With the power of wholesome mind which is associated with knowledge, it will be the Noble One's mind.

The essence of mind of Zen Buddhism is the purity and the natural brightness. It is the heir of the Accomplished One, Tathagata. It is depressed mind because it thinks about the beautiful action under the mental defilements. From that action, the habit is accumulated in the mind (Alaya Vinnana). On the contrary, the essence of mind in Zen Buddhism is really pure, clean, and bright in itself. It is the nature of Buddhahood. It is in every body. It is the essential nature of all beings. It is depressed by the defilements hiding

the nature of Buddhahood, that is Avijja (Ignorance). It causes the self and attachment to arise. Those things are illusions which reflect from the mind. The becoming of the purity of mind or the reality is the essential mind which has only one reality or truth that is the practice with the full knowledge of mind. The knowledge of the truth is the opening of the nature in the mind. The practitioner will find the empty mind or the free mind. Citta or the mind is the Buddha who is called Sa To Ri.

The comparison of the difference and the similarity of the purity of mind in Theravada Buddhist Philosophy is of both the similarity and difference. That is say, Theravada Buddhist Philosophy, has received the viewpoint from the early Buddhism, which is the pure mind e.g. the Bhavanga-Citta (sub-consciousness). Then, Zen Buddhism has gotten the concept of this view from Yogacara Sect which it is Alaya Vinnana. The Alaya-vinnana and Bhavangacitta are of the same duties. It has accumulated the experience to become a habit. Then, the difference of the purity of mind in Zen Buddhism has been studied the Zen Scriptures. That is the essential mind in purity, which is only one. It is the nature of Buddhahood, in every body. The ignorance has hidden the essential mind which causes the self and the attachment. It divided us out of the outside materials. When the created thought has been destroyed, the self and the attachment have disappeared. There is no opposition such as self and the outside things, good and bad, male and female, happy and suffering, etc. Everything is a united nature. All things are awakened or enlightened. In other words, Zen stated that all living beings are elements of Buddha, the elements have known in the mind. The perfected one (Arahanta) and ordinary persons are not difference in the Buddha element. The difference is an Arahanta can eradicate the mental defilements covering it. It is compared with the two person have each of mirror. One mirror is clean and clear, the one can see his body with clearly because it always is cleaned. Then, another one is full of the dusty, he cannot see his body because it does not clean. The essential mirrors are not difference.

Theravada Buddhist Philosophy thinks that the pure mind is Bhavanga-citta. Although, it really is natural purity, when it is covered by the mental defilements it will be sadness during knowing the impulsive mind. It is as parents and preceptor who completed with their manner. But they lose their famous because of their sons and pupils. When the sadden mind should practice the Four Foundations of Mindfulness. The pure mind will be free from mental defilements by the power of wholesome mind which is associated with knowledge and developed the mind to be Noble One's mind.